

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבו עי

פרשת צו, תשע"ה
מספר 1113בית הספר ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

מהותה של הכהונה הגדולה

יאיר ברקאי

בפרשתנו נזכרת ירושת הכהונה הגדולה (וי' ו:טו):

וְהִפְתֵּן הַמְּשִׁיחַ תַּחֲתֵי מִבְּנָיו יַעֲשֶׂה אֹתָהּ, חָק עוֹלָם לְה' כְּלִיל תִּקְטָר.

ופירש רש"ר הירש על אתר:

"המשיח תחתיו מבניו" - כהונה גדולה עוברת בירושה מאב לבן בתנאי שהבן ממלא את מקום אביו באופיו ובכשרונותיו הרוחניים. אך אין הבן נכנס לתפקידו מאליו, אלא הנציגות הלאומית מבררת תחילה את מידת התאמתו לתפקידו, אחר כך הוא מתמנה על ידי משיחה. ובהעדר שמן המשחה, הוא מתמנה עם לבישת בגדי כהן גדול - ריבוי בגדים.

הרב הירש מציין את גדולתו הרוחנית של הבן כתנאי לירושת הכהונה הגדולה. אין די שיהא בנו של הכהן הגדול. הוא חייב להיות ראוי למשרה הרמה. וכן הוא מדגיש גם בפרשת צו, שזוכרת בה בפעם הראשונה הורשת משרת הכהונה הגדולה מאב לבנו (שמ' כט:ל):

שִׁבְעַת יָמִים יִלְבָּשֶׂם הַכֹּהֵן תַּחֲתֵי מִבְּנָיו, אֲשֶׁר יָבֵא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְשֵׁרֵת בְּקֹדֶשׁ.

ופירש רש"ר הירש:

"תחתיו מבניו" - אם יש לו לכהן הגדול בן הראוי למלא את מקומו, הוא קודם לכל כהן אחר.

דברי הרב הירש יש בהם הד למתח הלכתי רב שנים בין צו ההורשה שהזכרנו לבין התוכנה שתפקיד הכהן הגדול אינו מצטמצם בעבודת בית המקדש, המצריכה לכאורה רק מיזמנות ששיאה בעבודת יום הכיפורים, אלא מתמקדת בעובדה שהכהנים היו מורי ההוראה בישראל, שנאמר: "וְהָיְתָה אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֵת כָּל הַחֲקִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֲלֵיהֶם בְּיַד מֹשֶׁה" (וי' י:יא).¹ והגדיל לעשות הנביא מלאכי באמרו: "כִּי שִׁפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ דַעַת וְתוֹרָה יִבְקְשׁוּ מִפִּיהוּ, כִּי מִלֶּאֱהָ ה' צִבְאוֹת הוּא" (מל' ב:ז), לכן חייבים היו הכהנים להיות בעלי תכונות מוסריות נעלות ויודעי התורה, ואם הכהנים כן, הכהן הגדול, שהיה המורה לכהנים המורים, על אחת כמה וכמה.

נדגים דברינו:

א. נאמר במשנה (הוריות ג,ח):

כהן קודם ללוי, לוי לישראל, ישראל לממזר, וממזר לנתין, ונתין לגר, וגר לעבד משוחרר. אימתי? בזמן שכולן שוין. אבל אם היה ממזר תלמיד חכם וכהן גדול עם הארץ - ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ.

ופירש הרמב"ם בפירושו למשנה על אתר:

וכן כהן גדול קודם לנביא, אם הוא שוה לו בחכמה. אבל כשיש יתרון חכמה, החכם יותר קודם [...]. ואומר בכהן גדול עם הארץ, כפי שביארנו בתחילת כיפורים, או אם היה מעט החכמה והממזר רב החכמה. אמר: "יקרה היא מפנינים" - יקרה היא מכהן גדול ששימש לפני לפנינים.²

ב. לעומת החכמה והרמה המוסרית הגבוהה הנדרשת מן הכהן הגדול, הירושלמי מדגיש שקדושתו היא מפאת ייחוסו (סנהדרין פ"ט ה"ב):

כהן גדול שחטא - מלקין, ואין מעבירין אותו מגדולתו [...]. שנאמר: "כי נזר שמן משחת אלהיו עליו אני ה' " (וי' כא:יב). כביכול מה אני בקדושתו אף אהרן בקדושתו.

ופירש בעל "קרן אורה" (הוריות י ע"א):³

* ד"ר יאיר ברקאי הוא ראש המכללה האקדמית להכשרת מורים ע"ש הרא"מ ליפשיץ בירושלים.

¹ וכן: "ובקאת אל הפננים הלויים ואל השפט אשר יהיה בימים ההם, ודרשתו והגידו לך את דבר המשפט" (דב' יז:ט); דברים, לג,י; "יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל, ושימו קטורה באפך וכליל על מזבחתך" (דב' לג:י); "הנה אמר יהוה כהן הראש עליכם לכל דבר ה'" (דה"ב יט:יא); "ואת עמי יורו בין קדש לחל, ובין טמא לטהור יודעם" (יח' מד:כג).

² לפרטים נוספים עיינו באנציקלופדיה תלמודית, כרך יד, טור שמו, חזקת שררה.

והנה בענין שלא להוריד, כתב הרמב"ם ז"ל בהל' כלי המקדש (פ"ד הכ"א) דבכל שררה אין מורידין מגדולה לקטנה משום מעלין בקודש. אלא דבדבר של שררה, אם הורידוהו בטלה מעלתו. אבל בכה"ג, כיון שהוא קדוש, אין קדושתו מסולקת ממנו אפילו אחר שעבר. וכמ"ד בירושלמי בפירקין (פ"ג ה"א), דיליף מ"קדוש יהיה לך" כביכול מה אני בקדושתו אף אהרן בקדושתו.

הכהונה הגדולה מחייבת הזדהות מושלמת של הכוהן עם מטרת התפקיד וקדושתו המיוחדת. לא די שהכוהן בעל ייחוס, תלמיד חכמים ובעל מידות טובות. הוא חייב להיות מחובר רגשית לשרת בקודש כנציגם של ישראל ולהפנים את גודל המעמד שהוא נמצא בו.

האגדה הבאה עוסקת במהות הקדושה שבכהונה הגדולה (ירושלמי הוריות פ"ג ה"ג, מז ע"ד):
מעשה בבן אילם מציפורין, שאירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים, ונכנס בן אילם ושימש תחתיו. יצא ואמר למלך: פר ואיל הקריבים היום משלמי הן קריבין? משלו [נ"א: משלי] או משלכהן גדול? וידע המלך מהו שואלו. אמר לו: לא דייך ששימשת שעה אחת לפני מי שאמר והיה העולם? ! וידע בן אילם שהוסע [שסולק] מכהונה גדולה.

ההלכה אומרת שכוהן גדול שנטמא ושב וטהר חוזר לתפקידו, וממלא מקומו אינו שב לשמש ככוהן הדיוט, משום "מעלין בקודש ואין מורידין". כוהן הממלא מקום יודע שישמש ככוהן גדול רק ביום הכיפורים ורק עד שיטהר קודמו. על רקע זה בא סיפור האגדה.

בן אילם סבר שבזכות הקרבן ששילם עבורו מכיסו, "קנה" את הכהונה הגדולה וציפה שהמלך יאשר זאת, בניגוד להלכה, כבעל השררה העליונה. המלך הצדיק ביטא נאמנה את רוח תפקיד הכהונה הגדולה: "דייך ששימשת שעה אחת לפני מי שאמר והיה העולם", ואילו בן אילם חיפש את השררה והכבוד שבכהונה הגדולה, הלבוש החיצוני של נושא המשרה ולא פנימיותה הקדושה.

שמעון הצדיק

בדמותו של שמעון הצדיק, משתקפות שלוש התכונות הנדרשות לכהונה הגדולה:

א. ייחוס

שמעון הצדיק מיוחס למשפחת יהושע (ישוע) בן יהוצדק, הכוהן הגדול בימי שיבת ציון, ממשפחת בית צדוק. שמעון הצדיק היה דור שמיני ליהושע בן יהוצדק. הייחוס עד סבו, ידוע, נזכר במקרא (נחמ' יב: י-יא):
וַיְשׁוּעַ הוֹלִיד אֶת יוֹנָקִים, וַיּוֹנְקִים הוֹלִיד אֶת אֶלְיָשִׁיב, וְאֶלְיָשִׁיב אֶת יוֹדָע. וַיּוֹדָע הוֹלִיד אֶת יוֹנָתָן, וַיּוֹנְתָן הוֹלִיד אֶת יְדֻעָה.

וידוע הוליד את חונוי, אביו של שמעון הצדיק.⁴

ב. חכמה

"שמעון הצדיק היה משיירי כנסת הגדולה" (משנה אבות א, ב).⁵

ג. צדקות וקדושה

שלושה מקורות מעידים ששמעון הצדיק זכה לליווי צמוד מן השמים בעת עבודת יום הכיפורים בכל ארבעים שנות כהונתו (יומא לט ע"א; ירושלמי יומא פ"ה מ"ב; תוספתא סוטה יג, ח):

תנו רבנן: אותה שנה שמת בה שמעון הצדיק, אמר להם: בשנה זו הוא מת! אמרו לו: מניין אתה יודע? אמר להם: בכל יום הכיפורים היה מזדמן לי זקן אחד [=מלאך] לבוש לבנים ועטוף לבנים. נכנס עימי [=לקודש הקודשים] ויצא עימי. והיום נזדמן לי זקן אחד לבוש שחורים ועטוף שחורים. נכנס עימי ולא יצא עימי. אחר ה'גל חלה שבעה ימים ומת.

הגמרא והתוספתא מעידות (תוספתא סוטה יג, ז; יומא לט ע"א; ירושלמי יומא פ"ו ה"ג):
ארבעים שנה ששימש שמעון הצדיק היה גורל [של שם ה', בהגלה על שני השעירים ביום הכיפורים] עולה בימין. מכאן ואילך, פעמים עולה בימין פעמים עולה בשמאל.

והיה לשון של זהירות מלבין [סרט אדום שקשרו על פתח האולם ביום הכיפורים, שכשהיה מלבין, היה זה סימן למחילת העוונות]. מכאן ואילך, פעמים מלבין פעמים אינו מלבין.

והיה נר מערבי [של המנורה] דולק [לאחר שכבו שאר הנרות]. מכאן ואילך, פעמים דולק פעמים כבה. והיה אש של מערכה מתגבר. ולא היו כהנים צריכין להביא עצים למערכה חוץ משני גזירי עצים כדי לקיים מצוות עצים. מכאן ואילך, פעמים מתגבר פעמים אין מתגבר, ולא היו כהנים נמנעין מלהביא עצים למערכה כל היום כולו.

ונשתלחה ברכה בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים. וכל כהן שמגיעו כזית, יש אוכלו ושבע ויש אוכלו ומותר. מכאן ואילך, נשתלחה מארה בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים, וכל כהן מגיעו כפול.

בתוספתא (סוטה יג, ח) ובבבלי (יומא לט ע"ב), נאמר שלאחר מותו נמנעו אחיו הכוהנים מלברך ברכת כוהנים בבית המקדש בשם המפורש, כיוון שחשבו שאינם ראויים לזה.

³ רבי יצחק מינקובסקי מקרלין (1788-1851), בעל קרן אורה על הש"ס, חידושי הלכות על מסכתות הש"ס.

⁴ ראו סדר הדורות, שקבלה הייתה זאת בידם, ספר יוחסין השלם, מאמר ה, זמן ו. וכן עולה גם מדברי יוסף בן מתתיהו, דמוניות היהודים, הקורא לו "שמעון בן חונוי בן ידוע". וכן בספר בן סירא, פרק נ. אבל המלבי"ם כותב בשם יוחסין ששמעון הצדיק היה בנו של ידוע, דהיינו דור שביעי לישוע בן יהוצדק (מלבי"ם נחמ' יב: י).

⁵ מופיע בהרחבה באבות דרבי נתן: נוסח א, פרק ד; נוסח ב, פרק ה.

אם נוסיף על אלה את פעולותיו המדיניות מחוץ לבית המקדש,⁶ נמצא שהכוהן הגדול היה דמות מופתית.

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע
 כתובתנו באינטרנט: <http://www.biu.ac.il/JH/Parasha/>

עורך: הרב ד"ר חיים טלבי
עורך לשוני: ד"ר יחיאל קארה

---

⁶ בן סירא, שלפי חלק מן הדעות, היה בן דורו של שמעון הצדיק, משבח אותו במילים חמות, ומתאר אותו כ"גדול אחיו ותפארת עמו" (בן סירא, מאת מ"צ סגל, ירושלים תשל"ב, עמ' שמ-שמב). כמו כן הוא מתאר את יוקרו והדרו של שמעון הצדיק בצאתו מן הקודש בסיום עבודת יום הכיפורים, ואף מספר על חיזוק חומות ירושלים על ידיו ועל הצלת העיר מידי האויב.

---

* המאמר נכתב ברחשי תודה לחי העולמים על שברוב חסדו שמר לנו את חיי דודתנו, אחות אבינו, שמחה ישעיה. ירבו ימיה בטוב ושנותיה בנעימים.